

12. CommercialMediation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ashurst.com/doc.aspx?id_Resource=4651.

13. Про медіацію: Проект Закону України зареєстрований за №3665 від 17.12.2015 // Оф. сайт Верховної ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57463.

14. Вікторчук М. В. Медіація як альтернативний спосіб вирішення господарських спорів в Україні // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2016. – № 3. – С. 168-177.

УДК 346.548

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ РЕЙДЕРСТВА В УКРАЇНІ І ДЕРЖАВНИЙ МЕХАНІЗМ ПРОТИДІЇ

FEATURES OF THE CONTROL SYSTEM OF RAIDING IN UKRAINE AND STATE MECHANISM OF COUNTERACTION

Трегубенко Г.П.,

*старший викладач кафедри фінансів і банківської справи
секції державного управління і права
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка*

Дзюба Н.В.,

*студентка
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка*

Метелиця А.С.,

*студентка
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка*

У статті розглянуто поняття «рейдерство» та його особливості в Україні, система правового регулювання рейдерства, шляхи протидії рейдерським атакам на рівні держави.

Ключові слова: рейдерство, білі рейдери, чорні рейдери, захоплення, правове регулювання, механізм протидії.

В статье рассмотрено понятие «рейдерство» и его особенности в Украине, система правового регулирования рейдерства, пути противодействия рейдерским атакам на уровне государства.

Ключевые слова: рейдерство, белые рейдеры, черные рейдеры, захват, правовое регулирование, механизм противодействия.

The article deals with the concept of “raider” and its features in Ukraine, the system of legal regulation of raids, ways to counter raider attacks at the state level.

Key words: raider, white raiders, black raiders, hijacking, legal regulation, counteraction mechanism.

Постановка проблеми. Реалії українського ринку свідчать про високий рівень незаконного злиття та поглинання підприємств, або ж просто привласнення чужого бізнесу (рейдерство). Сьогодні проблема рейдерських захоплень є актуальною для України, оскільки через нестабільну політичну ситуацію та бойові дії на сході країни привласнити чуже майно можна набагато легше. Тому майже дві третини поглинань на вітчизняному ринку відбуваються внаслідок рейдерських атак. Це впливає не лише на розвиток бізнесу, а й на розвиток країни загалом, до того ж значно знижує інвестиційну привабливість країни.

Підтвердженням актуальності даного питання є аналіз стану опрацювання проблематики. Над проблемами рейдерства працювали багато вітчизняних науковців, зокрема: З.С. Варналій, І.А. Дмитрієв [4], З.Б. Живко [5], Д.В. Зеркалов [3], В.С. Шапіро [9], К.С. Яструбецька [10] та ін. Але все одно не вистачає комплексних досліджень, необхідних для формування ефективної системи регулювання та механізму державної протидії рейдерству в Україні. Це і зумовлює вибір теми дослідження.

Мета статті полягає в дослідженні особливостей системи правового регулювання рейдерства в Україні й оцінці спроможності держави протидіяти цьому негативному явищу.

Виклад основного матеріалу. Як уже зазначалось раніше, однією з актуальних проблем сучасної економічної

дійсності, що є найбільш серйозною загрозою економічній безпеці, є практика рейдерських захоплень.

У господарському законодавстві України не зазначено поняття «рейдерство», але в окремих постановках і деякій науковій літературі воно трапляється [1].

У фаховій термінології Міністерства внутрішніх справ України «рейдерство» визначається як «силове захоплення спірних підприємств, у тому числі на виконання відповідних судових рішень на користь тих чи інших власників» [9].

А в постанові Кабінету Міністрів України «Про схвалення Декларації цілей та завдань бюджету на 2008 р. (Бюджетної декларації)» рейдерство визначене як «відчуження державного майна та корпоративних прав поза процесами приватизації; протиправне захоплення підприємств» [2].

Отже, рейдерство – це протиправний, незаконний перерозподіл власності.

Основною метою рейдерства є загарбання великого бізнесу, великих фірм, підприємств, захоплення значних площ, земельних ділянок, обладнання і нерухомості.

У системі рейдерства окремо виділяють економічне рейдерство, яке треба розуміти як комплекс дій, спрямованих на відчуження майна шляхом зміни права власності з використанням нелегітимних методів у правовій системі держави та наступним захопленням власності через застосування або загрозу застосування насилля.

Окрім рейдерства, досить поширеними є випадки недружніх поглинань, про ефективність яких важко говорити однозначно. Головна відмінність між «недружнім поглинанням» і «рейдерством» – законність дій сторони, зацікавленої в контролі над активами [7].

Спроба поділу процесів поглинань на корпоративному ринку України представлена на рисунку 1 [11].

Як ми бачимо, умовно виділяють чорне, сіре та біле рейдерство. Але найчастіше в літературних джерелах вживаються терміни «чорне рейдерство» та «біле рейдерство». Розглянемо ці види детальніше.

Білі рейдери діють методом корпоративного шантажу в межах чинного законодавства. В Україні вони трапляються досить рідко і є більш характерними для країн із розвинутою економікою та високою бізнес-культурою. Таке рейдерство прямо чи безпосередньо із процедурою банкрутства усуває від керівництва неефективний менеджмент, підвищує результативність бізнес-процесів, сприяє працевлаштуванню висококваліфікованих фахівців тощо [12].

Початок атаки – скуповування акцій за порівняно високими цінами. Зазвичай рейдерам достатньо скупити 10–15 відсотків акцій, щоб ініціювати проведення зборів акціонерів із необхідним порядком денним, наприклад, зміною керівництва підприємства. Найчастіше керівники не йдуть на переговори, після чого рейдери переходять до чорних дій.

Чорні рейдери для отримання результату використовують кримінальні методи (захоплення, підробка документів, реєстрація компаній на підставних осіб, підкуп силових структур, урядовців, суддів і судових виконавців, фізичне усунення невігідних осіб). Результати діяльності чорних рейдерів вкрай негативні. Вони безпосередньо зазіхають і на власність особи, і на інші її основні права, гарантовані Конституцією України (право на життя, здоров'я, честь, гідність тощо) [3].

Під час захоплення чорні рейдери використовують методи скуповування акцій і боргових зобов'язань, ініціюють процедури банкрутства, протиправний доступ до реєстру акціонерів, значне заниження вартості підприємства тощо. Особливий інтерес становлять державні та приватні підприємства, що володіють нерухомістю.

Аналогічну оцінку можна дати й такому явищу, як «гринмейл» – блокування та перешкоджання роботі підприємства внаслідок шантажу з боку власників дрібних пакетів акцій [12].

Протягом останніх 10-ти років в Україні ухвалювалися рішення щодо необхідності юридичного визначення рейдерства, запровадження суворої кримінальної відповідальності для замовників рейдерських атак.

Ухвалювалися укази президента України (2007, 2009, 2014 рр.), створювалися спеціальні комісії при Верховній Раді України (2008 р.), при Кабінеті Міністрів України (2012, 2013 рр.), однак системного рішення так і не було введено в дію. До цього додається нова проблема використання незаконних озброєних формувань для захисту чи захоплення власності.

За оцінками експертів, сьогодні в Україні діє від 35 до 50 професійних рейдерських груп. Вони використовують психологічний тиск, шантаж, підробку документів, підкуп силових структур, – створюють умови для рейдерських атак, захоплення і перерозподілу власності поза законом. Під рейдерські атаки загалом в Україні вже потрапили 3,7 тисячі суб'єктів господарювання. Річний обсяг рейдерського перерозподілу власності сягає в середньому від 2 до 3 млрд. доларів Сполучених Штатів Америки (далі – США) [12].

Згадане питання регулюють такі органи:

- глава держави – президент України;
- орган законодавчої влади – Верховна Рада України;
- система органів виконавчої влади, до якої входять:
 - а) Кабінет Міністрів України – вищий орган виконавчої влади;
 - б) міністерства, державні комітети, центральні органи зі спеціальним статусом – центральні органи виконавчої влади;
 - в) місцеві державні адміністрації – місцеві органи виконавчої влади;
- система державних органів судової влади [4].

Існують спеціальні виконавчі органи, які протидіють рейдерству, а саме: Міжвідомча комісія з питань протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств. Це дорадчий орган, що постійно діє при Кабінеті Міністрів України, який був створений у лютому 2007 р.

Рис. 1. Види операцій поглинання на корпоративному ринку України

Окрім того, існує Бюро протидії комерційним злочинам і рейдерству, яке було засноване 4 жовтня 2006 р. при Українському національному комітеті Міжнародної торгової палати [8].

Окрім державних органів, існує багато громадських організацій, об'єднань підприємств тощо. Загальну систему регулювання рейдерства в Україні можна простежити на рисунку 2 [6].

Сьогодні найбільш сучасним і дієвим органом є Комісія Міністерства юстиції України (далі – Мін'юст), яка вважається єдиним ефективним інструментом протидії рейдерським захопленням у державі. Даний інститут скасовує незаконні реєстраційні дії, тим самим рятуючи майно від рейдерів.

Сьогодні Комісія з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації, яка функціонує з початку 2016 р., по суті розглянула майже 250 скарг, задовільнила приблизно 150. Тобто повернула майно законним власникам у 150 випадках.

Але 2016 р. 90% рейдерських захоплень завершилося успіхом. За неофіційними даними, протягом 2016 р. відбулося 3 000 рейдерських захоплень, 2 700 з яких закінчилися успіхом.

Після створення Комісії Мін'юст став першим органом, що почав говорити про проблему рейдерства публічно. Тому виникла ілюзія, що захоплень побільшало.

Насправді проблема має системний характер ще з 90-х рр. Міністерство юстиції України докладає максимум зусиль для її комплексного вирішення. Підкреслю, що успішно.

У межах своєї компетенції Комісія активно протидіє рейдерам і реєстраторам – порушникам, що вступають у зговір з останніми. Сьогодні вона має право лише блокувати реєстратору-нотаріусу доступ до Реєстру на певний термін, або ж анулювати його залежно від рівня порушення [13].

Комісія – ефективний інструмент у боротьбі з рейдерством, але для остаточного подолання проблеми Міністерство юстиції ініціює комплексний підхід до вирішення питання. Створюється робоча група, до якої буде залучено Національну поліцію та Міністерство внутрішніх справ. Зараз розроблений проект Меморандуму.

Міністерство юстиції України також готує законопроект, ключова позиція якого – посилення кримінальної відповідальності за рейдерство. Відповідати мають усі: заявник, особа, яка подає неправдиві документи реєстратору, та державний реєстратор. Це буде ефективна превентивна норма.

Як тільки декілька реєстраторів-рейдерів почнуть відбувати покарання у місцях позбавлення волі, кількість бажаних вступати в змову зі злочинцями різко зменшиться.

Окрім державної протидії, суб'єкти господарювання повинні самостійно намагатися захистити себе від рейдерства. Звичайно, універсального способу захисту підприємства від рейдерства немає, але якщо власник своєчасно прийме відповідні рішення, то шанси рейдера на успішну атаку значно знизяться.

Найпростішими методами протистояння рейдерству з боку суб'єктів господарювання є [4]:

Рис. 2. Система регулювання рейдерства в Україні

- недопущення виникнення та прострочення кредиторської заборгованості;
- збільшення розмірів акціонерного капіталу або викуп частки в учасників, які не беруть участі в діяльності підприємства;
- тотальне скуповування акцій або їх додаткова емісія;
- постійний аналіз змін у складі акціонерів;
- удосконалення роботи персоналу (недопущення конфліктних ситуацій, протиправного звільнення працівників тощо);
- використання прозорих конкурентних відносин, підтримання ділової репутації тощо.

А в умовах ризику методи протистояння можуть бути іншими, як-от:

- створення або використання вже наявних дочірніх підприємств;
- створення штучної заборгованості підприємства і передача нерухомості й інших активів у заставу під кредитування;
- здійснення переоцінки майна тощо.

Найбільш дієвим методом боротьби з рейдерством є переоцінка майна, мета якої полягає в максимальному під-

вищенні вартості захоплення підприємства для того, щоб зробити атаку рейдерів нерентабельною, а отже – недоцільною [5].

Висновки. Можемо зробити висновок, що економічне рейдерство є суттєвою загрозою для інвестиційного клімату в країні, безпеки власності вітчизняних та іноземних інвесторів.

Неврегульованість на законодавчому рівні, відсутність чіткого та системного суворого покарання за рейдерство залишає проблему відкритою. До цього можна додати неконтрольованій українською владою перерозподіл власності, зокрема й з використанням технологій рейдерських атак на територіях зони проведення бойових дій і окупованої Автономної Республіки Крим.

За таких умов найбільш прийнятним варіант є відокремлення рейдерства від багатьох інших видів злочинної діяльності, що мають значно менший ступінь суспільної небезпеки, а також внесення окремої статті в Кримінальний кодекс України, яка чітко визначатиме поняття «рейдерство» в юридичному вимірі, що дозволить уникнути різних маніпулятивних тлумачень цього терміна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV : редакція від 06 листопада 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Про схвалення Декларації цілей та завдань бюджету на 2008 р. (Бюджетної декларації) : постанова Кабінету Міністрів України від 1 травня 2007 р. № 316 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/316-2007-n>.
3. Зеркалов Д.В. Рейдери : [пособие] / Д.В. Зеркалов. – К. : КНТ, 2007. – 188 с.
4. Дмитрієв І.А. Управління ризиком рейдерського захоплення підприємства : [монографія] / І.А. Дмитрієв, В.Ю. Нестеренко. – Х. : ХНАДУ, 2011. – 178 с.
5. Живко З.Б. Роль державних інституцій в удосконаленні державного регулювання у сфері протидії рейдерству / З.Б. Живко, З.С. Варналій // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – 2014. – № 154. – С. 12.
6. Дорошук А.А. Система регулювання рейдерства в Україні / А.А. Дорошук, М.В. Трибуха // Економіка: реалії часу. – 2011. – № 1(1). – С. 170–176.
7. Полушкин О.А. Рейдерство: пути решения актуальных проблем / О.А. Полушкин // Закон и право. – 2008. – № 2. – С. 62.
8. Хатнюк Ю.А. Класифікація суб'єктів боротьби з рейдерством в Україні / Ю.А. Хатнюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 268–277.
9. Шапіро В.С. Рейдерство як економіко-правове явище : загальна характеристика / В.С. Шапіро, Т.В. Булах // Форум права. – 2015. – № 2. – С. 181–186.
10. Яструбецька Л.С. Аналіз особливостей злиття та поглинання підприємств в Україні / Л.С. Яструбецька, М.М. Яремик // Науковий вісник НЛТУ України. – 2015. – Вип. 25.7. – С. 239–245.
11. Копитко М.І. Рейдерство як проблема для функціонування бізнесу в Україні / М.І. Копитко. – 2013. – 10 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://library.krok.edu.ua/ua>.
12. Грушевського, 5 : офіційний сайт журналу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://grushevskogo5.com>.
13. Економічна правда : офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/>.